

Kulikauppa orjakaupan jatkeena

Arnold J. Meagher: The Coolie Trade. The Traffic in Chinese Labourers to Latin America 1847–1874, Xlibris, 2008. 486 s.

■ Ensimmäisenä eurooppalaisvaltiona Tanska julisti orjakaupan laittomaksi vuonna 1802. Englanti teki saman päätöksen viisi vuotta myöhemmin, Ranska 1818, Espanja 1820 ja Portugali lopullisesti 1836. Orjuutta uudella mantteleella tai itse Afrikassa nämä

päätökset eivät lopettaneet vielä moniin vuosikymmeniin, ja orjuuden vastaisten järjestöjen raportit ja uutiset eri puolilta maailmaa kertovat ilmiön elinvoimaisuudesta myös meidän aikanamme.

Irlantilaistaustaisen ja Yhdysvalloissa työuransa tehneen Arnold J. Meagherin tutkimus kiinalaisten kulikaupasta, emigraatiosta ja työ- ja elinolosuhteista Latinalaisessa Amerikassa 1847–74 tuo ilmi historiankirjoituksen monella tapaa laiminlyömän kertomuksen uudenlaisen orjuuden syntyisestä ja rakenteista afrikkalaisen orjakaupan kieltämisen jälkeen. Kiinalaisten tavoin intialaiset kulit olivat haluttua työvoimaa korvamaan afrikkalaiset orjat mm. Länsi-Intian sokeriplantaaseilla. Intialaiskultien kohtalosta Hugh Tinkerin 1974 julkaisema "A New System of Slavery: The Export of Indian Labour Overseas, 1830–1920" (Oxford University Press) on alan perusteos. Kiinalaisiin keskittyvä Meagherin tutkimus on tutkimusperiodiltaan ja kohdealueeltaan rajatumpi, mutta tärkeä ja kaivattu lisä puutteelliseen tutkimukseen kulikaupasta.

Brittiläinen hallintokoneisto ja orjuuden vastaiset järjestöt tuottivat runsaasti raporttiaineistoa aasialaisesta kulikaupasta. Näihin lähteisiin Meagherin tutkimus vahvasti perustuu. Kiinan rannikolla ja Latinalaisessa Amerikassa toimineiden brittiläisten virkamiesten ja diplomaattien kirjeenvaihto on lähdeaineiston keskiössä. Sitä täydentävät lehdistöaineisto ja portugalilaisen siirtomaahallinnon lähteet Macaossa ja Lissabonissa. Kuu-

ban, Perun, Länsi-Intian, Espanjan ja Portugalin arkistoissa olisi ollut kulikaupasta vielä enemmän ammennettavaa. Tämän puutteen tekijä tutkimuksessaan itsekin myöntää.

Virallisesti kiinalaiskulit Latinalaisessa Amerikassa ja Länsi-Intiassa olivat eri termein määriteltyjä sopimustyöläisiä. Heidän sopimuksensa plantaaseilla, kaivoksissa, rautateiden rakentamisessa tai muissa työkohteissa määräsi työvuosien pituudeksi esimerkiksi viisi tai kahdeksan vuotta. Voidaanko tällöin puhua orjuudesta, uudenlaisesta orjuudesta tai orjakaupasta kulikaupan yhteydessä? Tähän pääkysymykseen Meagherin teos hakee vastauksia ja niiden perusteluja.

Tutkimus tarkastelee kulikaupan eri ilmiöitä ja rakenteita maantieteellisesti ja taloushistorian näkökulmasta laajalajaisesti, mikä on työn vahvuus ja heikkous. Kun kulien lähtötilanteen analysointi ja vaikutukset Kiinassa jäivät varsin yleiselle tasolle, on taas kulien työolosuhteista määränpäässä paljonkin yksityiskohtaista ja uutta tietoa. Taustalla on samalla keskeinen kysymys, miksi orjakaupan lopettaneet ja orjuutta lakkauttamassa olleet eri maiden hallitukset sallivat aasialaisten värväämisen orjuuden kaltaisiin työolosuhteisiin uudelle mantereelle. Ilmiö koskettaa muitakin maanosia. Kulityövoimaa 1800-luvulla tarvittiin eteläisen Amerikan lisäksi Kaakkois-Aasiassa, eteläisessä Afrikassa, Australiassa, Yhdysvalloissa ja Tyynenmeren ja Intian valtameren sokeri- ja mausteplantaaseilla. Meagher toteaa, että kiinalaisen kulikaupan alkuna pidetään vuotta

1845, kun ranskalaisalus toi 180 kulia Mauritiuksen soke-riplantaaseille. Tänne oli tosin jo aikaisemmin saapunut kuleja Intiasta ja kiinalaista työvoimaa Singaporesta.

Länsi-Intian kiinalaisten historiaa tutkinut Walton Look Lai on puolestaan todennut, että jo vuonna 1806 britit toivat kekelumielessä 192 kiinalaista Trinidadille, eli vain vuotta aikaisemmin kuin Britannian parlamentti määräsi orjakaupan lopettamisesta. Kaikkiaan Meagherin tutkimuksen tarkasteluperiodina 1847–74 yli neljännesmiljoonaa kiinalaiskulia saapui Karibian ja Etelä-Amerikan eri maihin.

Kiinan sekavat poliittiset, yhteiskunnalliset ja taloudelliset olosuhteet loivat osaltaan oivalliset työvoiman rekryointimarkkinat eteläisessä Kiinassa. Ne synnyttivät pakolaisia, joita oli helppo väärin lupausin houkutella ”parempaan elämään” Kiinan ulkopuolella. Toisaalta muuttohaluttomien kiinalaisten kidnappaaminenkaan kulilaivoihin ei ollut harvinaista. Rekrytoijina tai kaappareina Kiinan rannikolla toimivat eurooppalaiset tai Amerikasta saapuneet agentit ja värvärit ja heidän kiinalaiset apurinsa. Kulikauppaan osallistui myös yhtiöitä, jotka olivat aikaisemmin toimineet afrikkalaisessa orjakaupassa. Lähtijät olivat pääasiallisesti miehiä. Esimerkiksi vuonna 1861 Kuuban noin 35 000 kiinalaisesta vain 57 oli naisia. Lähtösatamana kulikaupan alkaessa oli Amoy, mutta siellä kaupan lieveilmiöiden nostattamat levottomuudet siirsivät kaupan muihin eteläisen Kiinan satamakaupunkeihin. Peruun ja

Kuubaan lähtijät ahdettiin laivoihin usein Macaosta, kun taas brittiläisen Länsi-Intian työvoima lähti pääasiallisesti Hongkongista.

Lukiessa Meagherin kuvauksia kulien värväämisestä, laivakuljetuksista ja kiinalaisten työ- ja elinolosuhteista kohdemaissa ei voi välttyä rinnastamatta kulikauppaa afrikkalaiseen orjakauppaan. Amoyssa matkaa odottavat kulit riisuttiin ja leimattiin määränpäästä osoittavalla kirjaimella: P (Peru), C (California), S (Sandwich Islands). Kulilavoissa kuri ja rangaistukset olivat ankaria. Meagher päätyy näkemykseen, että vuosina 1847–74 eteläiseen Amerikkaan ja Länsi-Intiaan menneiden kulilaivojen kuolleisuus oli keskimäärin 12 %, nousten pahimmillaan yli 40 %:iin. Kuten afrikkalaisissa orjalaivoissa, niin myös kulilavoissa syntyi usein väkivaltaisia kapinoita. Kulikauppa oli afrikkalaisen orjakaupan tavoin kansainvälistä liiketoimintaa, johon pelkästään laivakuljetusten osalta osallistui 19 eri kansallisuutta. Jos ranskalaiset, britit ja perulaiset laivat olivat keskeisiä kuljettajia, mahtui joukkoon myös Venäjän, Norjan, Tanskan ja Ruotsin lippujen alla kulkeneita kulilavoja.

Kulikaupan vetovoimana uudella mantereella oli työvoimapula, jonka afrikkalaisen orjakaupan ja orjuuden lopettaminen 1800-luvulla loi erityisesti plantaasitalouden piirissä. Kun eurooppalaisia siirtolaisia ei saatu houkutelua eikä intiaanityövoimaan voitu turvautua, kääntyivät plantaasien omistajien katseet Intiaan ja Kiinaan.

Aikalaisraportit ja -kuvaukset kulien työ- ja elinolosuhteista eteläisessä Amerikassa vahvistavat näkemystä heidän joutumisestaan orjuuden kaltaisiin olosuhteisiin. Tiedossa on, että Panaman rautatien rakentamisessa kiinalaisia pidettiin oopiumin orjuudessa ja ankarat olosuhteet johtivat laajamittaiseen kulien itsemurhaaaltoon. Meagherin tutkimuksen perusteella samanlainen kulien epäinhimillinen kohtelu oli tavallista muissakin maissa, ja sopimustyöläisyyteen liittyvät ehdot olivat vain paperille kirjattuja tyhjiä lupauksia. Käytännössä ani harva kiinalainen palasi takaisin kotimaahansa. Kun kansainvälinen Kiinan lähettämä komissio tarkasti kulien olosuhteita Kuubassa 1874, raportoivat he myös täältä itsemurhien yleisyydestä mm. oopiumin avulla. Madridin hallitus ei hyväksynyt komission raportin tuloksia, koska raportissa ei ollut riittävästi huomioitu plantaasinomistajien näkemyksiä kiinalaiskysymyksestä. Vielä pahemmalta kulien asema näyttäytyy Perussa. Täällä kiinalaiset rakensivat rautatietä Andeille, työskentelivät sokeri- ja puuvillaplantaa-seilla ja kaivoivat guanoa lannoitteeksi Euroopan ja Amerikan maataloille Lounais-Perun edustan Chinha-saarilla. Siitämättömässä ilmastossa, kasvillisuutta ja vettä vailla olevilla saarilla kulin oli kaivettava lannoitetta viisi tonnia jokaisena viikonpäivänä. Alisuorituksesta seurasi ruoskarangaistus. Olosuhteet Länsi-Intian brittisiirtokunnissa olivat jossakin määrin siedettävämmät, koska kulikauppa oli enemmän hallituksen valvonnassa.

Päätelmissään Meagher toteaa, että Yhdysvaltoja lukuun ottamatta länsimaiden hallitukset sallivat työvoimapulaa helpottaneen kulikaupan vetoamalla mm. ihmisten vapaaseen muuttamiseen. Kiinan pyrkimyksiä estää kansalaistensa maastamuutto katsottiin länsimaissa tämän vapauden sortamiseksi. Ja vaikka Yhdysvallat 1862 kielsi huonoon valoon joutuneen kulikaupan, ei se estänyt kiinalaisen työvoiman "vapaata" värväämistä mm. maan rautateiden rakentajiksi. Kiina suostuteltiin lopulta sallimaan maanmiestensä ulkomaille muuton 1870-luvulla, mikä mahdollisti myös vapaaehtoisen emigraation.

Kiinalaisten taloudellisesta merkityksestä Latinalaisessa Amerikassa Meagher tuo esille mielenkiintoisia johtopäätöksiä. Tältäkin osalta kaivattaisiin lisätutkimusta, ja tekijä joutuu tekemään alustavia huomioita. Päätelmät ovat kuitenkin historiallisesti rohkeita. Meagherin näkemyksen mukaan ilman kultytyvoiman riistoa esimerkiksi Perun ja Kuuban plantaasitalous, varsinkin sokerin viljely, olisi riutunut tai jopa romahtanut. Kun afrikkalaisten orjien tulo tyrehtyi, voitiin kulien avulla plantaasitaloutta pitkittää ja jopa lisätä sen tuotavuutta. Kiinalaisten työpanoksen merkitys myös guanon tuotannossa ja rautateiden rakentamisessa oli tärkeä. Kiinalaisen työvoiman käyttö hidasti siirtymistä orjuudesta palkkatyöhön ja samalla orjanomistajien mukautumisen uuteen aikakauteen vähemmän katastrofaaliseksi.

Mutta itse pääkysymys: jatkoiiko kulikauppa itse asiassa

aikaisempaa orjakauppaa ja orjuutta? Aikalaislehdistö ja muut lähteet nimittivät ilmiötä suoraan "uudeksi orjuudeksi". Samoin YK:n 1956 tekemän orjuuden määritelmän mukaan kulien sopimustyöläisyys kuuluu käsitteen alle. Meagher itse asettaa ilmiön orjuuden ja maaorjuuden väliseen harmaaseen alueeseen. Kulien arkielämä oli todellisuudessa aivan eri asia kuin heidän ns. lailliset oikeutensa, joihin vetoamalla sen harjoittajat saattoivat toteuttaa afrikkalaisten orjakaupan jatkeena aasialaisten orjakauppaa.

Seppo Sivonen